

УДК 351:323.3-053.6

Дар'я БіЛА

аспірантка кафедри державного управління і місцевого самоврядування, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» (Дніпро, Україна), e-mail: odarkabelaya@gmail.com

ORCID: 0000-0002-4519-5142

Ірина ЧИКАРЕНКО

д. держ. упр., професор, завідувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» (Дніпро, Україна), e-mail: irina_chikarenko@ukr.net

ORCID: 0000-0001-7381-7773

Бібліографічний опис статті: Біла, Д., Чикаренко І. (2023). Моделювання процесів удосконалення інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики. *Публічне управління та місцеве самоврядування*, 3, 50–56, doi: <https://doi.org/10.32782/2414-4436/2023-3-8>

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ

Стаття присвячена розробленню та науковому обґрунтуванню складників концептуальної моделі інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики.

Показано, що молодь є найбільш динамічним, мобільним та перспективним сегментом населення. Саме молодь формує майбутнє нації, вона завжди була і залишається в центрі уваги інститутів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадянського суспільства. Посилена увага до молоді в публічному управлінні трансформується в комплексні та цілеспрямовані дії для підтримки молодіжного розвитку та внесення позитивного вкладу в суспільство, що можливо на засадах формування та реалізації ефективної державної молодіжної політики.

Визначено особливості та пріоритети реалізації молодіжної політики в територіальних громадах, зокрема: створення належного організаційно-функціонального середовища органів місцевого самоврядування; узгодження нормативних, організаційно-розпорядчих програмно-цільових та інших документів, що регламентують діяльність органу місцевого самоврядування, із аналогічними документами вищого рівня; підвищення ефективності інформаційної підтримки реалізації молодіжної політики через популяризацію результатів реалізації молодіжних програм і проєктів; формування системи комунікаційних зв'язків «влада-молодь-стейкхолдери».

Показано, що саме міжвідомча і міжсекторальна взаємодія між різними міністерствами у контексті розвитку інституціонального забезпечення формування і реалізації державної молодіжної політики залишається важливим фактором для здійснення координованих дій щодо досягнення очікуваних результатів у найкоротші терміни. Визначено напрями та зміст міжвідомчої взаємодії щодо реалізації молодіжної політики центральними органами виконавчої влади.

Побудовано концептуальну модель інституціонального забезпечення формування і реалізації державної молодіжної політики, яка презентує його основні системоутворюючі компоненти (складники) та обґрунтовує доцільність їх включення у контекст. Зазначена модель носить описовий характер і базується на правових, інтелектуальних, творчих, комунікативних, стратегічних та інших аспектах формування та реалізації державної молодіжної політики, на розумінні потреб, цінностей та інтересів молоді, а також на здатності впроваджувати інноваційні, гнучкі та адаптивні підходи для залучення молоді до суспільно-політичних процесів.

Ключові слова: публічне управління, державна молодіжна політика, інституціональне забезпечення, європейський досвід, міжвідомча і міжсекторальна взаємодія, територіальна громада, концептуальна модель.

Daria BILA

PhD student of the Department of Public Administration and Local Government of the Dnipro University of Technology (Dnipro, Ukraine),
email: odarkabelaya@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-4519-5142

Iryna CHYKARENKO

DSc in Public Administration, Professor, Head of the Department of Public Administration and Local Government of the Dnipro University of Technology (Dnipro, Ukraine), e-mail: irina_chikarenko@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-7381-7773

To cite this article: Bila, D., Chykarenko, I. (2023). Modeliuvannia protsesiv udoskonalennia instytutsionalnoho zabezpechennia formuvannia ta realizatsii derzhavnoi molodizhnoi polityky [Modelling the processes of improving the institutional support for the formation and implementation of the state youth policy]. *Public Administration and Local Government*, 3, 50–56, doi: <https://doi.org/10.32782/2414-4436/2023-3-8>

MODELLING THE PROCESSES OF IMPROVING THE INSTITUTIONAL SUPPORT FOR THE FORMATION AND IMPLEMENTATION OF THE STATE YOUTH POLICY

The article is devoted to the development and scientific substantiation of the components of the conceptual model of institutional support for the formation and implementation of the State youth policy.

It is shown that young people are the most dynamic, mobile and promising segment of the population. It is young people who shape the future of the nation, and they have always been and remain in the focus of attention of public authorities, local self-government bodies, and civil society. The increased attention to youth in public administration is transformed into comprehensive and targeted actions to support youth development and make a positive contribution to society, which is possible on the basis of the formation and implementation of an effective state youth policy.

The features and priorities for the implementation of youth policy in territorial communities are identified, in particular: creating an appropriate organisational and functional environment for local self-government bodies; harmonising normative, organisational, programme and target and other documents regulating the activities of local self-government bodies with similar higher-level documents; improving the effectiveness of information support for the implementation of youth policy through the promotion of the results of youth programmes and projects.

It is shown that interagency and intersectoral cooperation between different ministries in the context of the development of institutional support for the formation and implementation of state youth policy remains an important factor for coordinated actions to achieve the expected results in the shortest possible time. The directions and content of interagency cooperation in the implementation of youth policy by central executive authorities are determined.

The article builds a conceptual model of institutional support for the formation and implementation of the State youth policy, which presents its main systemic components (components) and justifies the expediency of their inclusion in the context. This model is descriptive in nature and is based on the legal, intellectual, creative, communicative, strategic and other aspects of the formation and implementation of the State youth policy, on the understanding of the needs, values and interests of young people, as well as on the ability to implement innovative, flexible and adaptive approaches to involve young people in socio-political processes.

Key words: *public administration, state youth policy, institutional support, European experience, interagency and intersectoral interaction, territorial community, conceptual model.*

Актуальність проблеми. Молодь є найбільш динамічним, мобільним та перспективним сегментом населення. Саме молодь є найціннішим ресурсом держави, що формує майбутнє нації, вона завжди була і залишається в центрі уваги інститутів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадянського суспільства. Оскільки молодь більш прогресивна, вона має залучатися до прийняття ключових управлінських рішень, формування відповідних державних політик.

Посилена увага до молоді в публічному управлінні трансформується в комплексні та цілеспрямовані дії щодо підтримки молодіжного

розвитку та внесення позитивного вкладу в суспільство, акцентування на створенні можливостей для освітнього, кар'єрного та особистісного розвитку. Це – ключове завдання, яке постає перед молодіжною політикою.

Глобальні виклики та національні загрози в Україні негативно вплинули на життєдіяльність як населення країни в цілому, так і молоді зокрема. За останні майже 10 років самими болючими серед них стали тимчасова окупація АР Крим та окремих територій на сході країни, коронавірусна пандемія (COVID-19) та широкомасштабна збройна агресія РФ, унаслідок якої відбулося руйнування критичної та іншої

цивільної інфраструктури, підприємств, житла, екологічні злочини, і головне – втрата людей через загибель та / або міграцію в пошуках безпеки. Усе зазначене продемонструвало як українцям, так і всьому світові слабкість міжнародних і національних інститутів щодо протистояння глобальним викликам.

Не стали винятком й інститути молодіжної політики. Проблеми, яким сьогодні в Україні протистоїть молодь, висвітлили теоретичні, ідеологічні і практичні прогалини щодо формування і реалізації державної молодіжної політики, які накопичувались упродовж довгого періоду, власне ще за часів радянської доби. Інститути, на які сьогодні покладена відповідальність з формування і реалізації молодіжної політики, в екстремальних умовах продемонстрували неналежне сприйняття ролі молоді в суспільстві, неготовність до руйнівних викликів, недостатню гнучкість до швидких змін, брак координації і взаємодії, несистемну роботу із активізації молоді до участі у суспільному житті [1]. Тому питання посилення інституціонального забезпечення формування і реалізації державної молодіжної політики як системи певних норм, правил та інститутів, потребують подальшого наукового опрацювання, зокрема, щодо розроблення напрямів та моделей удосконалення інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Державна молодіжна політика в Україні і молодь як її об'єкт залишаються предметом дослідження українських та зарубіжних науковців. Учені вивчали теоретичні аспекти молодіжної політики та практично-прикладні проблеми її формування і реалізації на всіх рівнях публічного управління. Ефективність реалізації державної молодіжної політики значною мірою ґрунтується на єдності та координованості роботи інститутів публічного управління на державному, регіональному і локальному рівнях, а також взаємодії з представниками бізнесу, громадськості і молодіжного представництва.

Серед найбільш вагомих і впізнаних наукових робіт минулого, присвячених державній політиці й розвитку суспільства, визначаються праці Платона, Н. Макіавеллі, М. Вебера. Серед сучасних дослідників теоретичним питанням публічної політики приділяли увагу Пол Браун, А. Кохан, Н. Липовська, М. Остапенко, Л. Прокopenко, Л. Рейтерович, С. Ситник, С. Телешун. Проблемам молодіжної політики присвячені праці таких науковців, як Ю. Борисова, Є. Бородін, Б. Буяк, А. Карнаух, Н. Метьолкіна, В. Панасюк, І. Хохрякова та інші. Автори досліджували питання формування молодіжної політики на

державному і місцевому рівнях, висвітлювали роль органів публічного управління у її реалізації, аналізували процеси становлення інститутів молодіжної політики.

Незважаючи на створену потужну теоретико-методологічну основу з питань формування та реалізації державної молодіжної політики та широке коло наявних наукових розробок як теоретичного, так і практичного спрямування у цій сфері, наукове обґрунтування концептуальних положень, підходів та моделей удосконалення та розвитку її інституціонального забезпечення, зокрема, в сучасних умовах політичної невизначеності й економічної кризи, викликаних внутрішньополітичними та геополітичними чинниками, серед яких головний – повномасштабна війна рф на території України, є недостатнім.

Визначення мети дослідження. Метою статті є розроблення та наукове обґрунтування складників концептуальної моделі інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепція інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики, зокрема, на рівні територіальної громади, передбачає наявність спеціальних інститутів та механізмів їх роботи і взаємодії, які сприяють координації, реалізації та моніторингу заходів, спрямованих на підтримку та розвиток молоді. Оскільки молодіжна політика має свої специфічні особливості, пов'язані з потребами, інтересами та очікуваннями конкретних територіальних громад, її інституціональне забезпечення є особливо важливим для забезпечення ефективності діяльності щодо досягнення цілей політики, її результативності, а також якісного та кількісного оцінювання суспільної корисності отриманих результатів [1].

При цьому, формуючи загальне бачення концепції інституційного забезпечення формування і розвитку державної молодіжної політики на рівні громад, слід враховувати, що в демократичних країнах визначальним є розуміння того, що процес управління має бути максимально наближеним до об'єктів управління, тобто до тих, на кого безпосередньо впливають управлінські рішення. У контексті нашого дослідження, це молодь, точніше та менша її частина, яка безпосередньо залучена або залучається до управління молодіжною політикою, тобто ті, кого ми, за європейським зразком, назвали бенефіціарами. Такий підхід, власне, і стимулював європейські країни до децентралізації, де сьогодні інститути управління молодіжною сферою мають одночасно ознаки цен-

тралізації і децентралізації. Загальні напрями молодіжної політики розробляються на рівні центрального уряду, у відповідності з цим розробляється нормативно-правова база, а можливості вибору алгоритмів, інструментів, проєктів її здійснення делегуються регіональним адміністраціям і органам місцевого самоврядування а також можливим партнерам – стейкхолдерам.

Зазначимо, що успішність державної молодіжної політики в Україні, особливо в умовах війни, потребує врахування ключових пріоритетів молодіжної політики, усталених традицій роботи з молоддю різних країн світу та особливостей інституціонального забезпечення формування і реалізації молодіжної політики. При цьому, у фокусі має бути формування безпечного і комфортного середовища та підвищення якості життя мешканців територіальних громад, а тим більше молоді, яка є більш мобільною, більш вимогливою до умов проживання, й менш захищеною. Тому органи місцевого самоврядування мають зосередитись на основних пріоритетах реалізації молодіжної політики:

- створення належного організаційно-функціонального забезпечення роботи органів місцевого самоврядування, у тому числі, створення підрозділів з молодіжної роботи, їх кадрове забезпечення, навчання фахівців і молодіжних працівників;

- узгодження нормативних, програмно-цільових, організаційно-розпорядчих та інших документів, що регламентують діяльність органів місцевого самоврядування, із аналогічними документами вищого рівня (регіонального, державного);

- підвищення ефективності інформаційної підтримки реалізації молодіжної політики через популяризацію результатів реалізації програм і заходів молодіжної політики, складання і оприлюднення звітів про роботу підрозділів органів місцевого самоврядування з молодіжної роботи а також молодіжних центрів, оприлюднення результатів досліджень, моніторингу, контролю тощо;

- належне комунікативне забезпечення щодо формування системи комунікаційних зв'язків «влада-молодь-стейкхолдери», сприяння залученню молоді до процесу розроблення, ухвалення рішень та контролю за їх виконанням;

- розвиток ідеологічно-просвітницької, консультативно-дорадчої діяльності з метою застосування програм та інструментів поширення філософії ціннісно-орієнтованої освіти, сприяння самоорганізації молодих людей, посилення патріотичного виховання, виховання моральних властивостей і навчання громадян-

ським компетентностям опанування прав гідності, рівності, інклюзії тощо;

- покращення фінансового й матеріального забезпечення молодіжної роботи, формування бюджету молодіжної роботи щодо «м'яких» (формальні і неформальні навчальні програми, тренінги, інформаційні програми тощо) і «твердих» проєктів (побудова і розвиток молодіжної інфраструктури, підтримка бюджетів участі, ініційованих молодими людьми тощо) тощо.

Важливою особливістю, що притаманна кожному з елементів нормативно-правової бази інституціонального забезпечення формування і реалізації молодіжної політики, у тому числі, на місцевому рівні, є системність, уніфікованість і спеціалізація різних норм, правил, рекомендацій для різних суб'єктів та рівнів управління в інститутах Ради Європи [2 – 5], що дозволяє попри різне функціональне спрямування залучених інститутів досягати спільних цілей.

Кожна така Рекомендація (наприклад, Рекомендація СМ/Rec(2015)3 [2] або Рекомендація СМ/Rec (2017)4 [3]) містить чіткі і конкретні вказівки щодо правил, які «призначені для встановлення набору стандартів, щоб допомогти національним законодавцям, органам влади, які ухвалюють та імплементують рішення» з різних питань «та практикам у забезпеченні справедливого й ефективного їх використання» громадських санкцій і заходів [3]. Сьогодні Рада Європи підтримує молодіжну політику, орієнтовану не просто на подолання проблем (хоча це також робиться), а на можливості. Сучасна молодіжна політика розширює можливості молодих людей і посилює їх спроможності, залучає їх до розвитку демократичних, інклюзивних і мирних спільнот, таким чином «роблячи» молодих європейців «агентами змін».

Наразі в Україні є потреба у побудові інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики із зосередженням на створенні мережі міжвідомчої і міжсекторальної взаємодії різних інститутів державної влади. Разом з тим, це передбачає велике навантаження як на всіх суб'єктів управління ходом реалізації молодіжної політики, так і на саму молодь, яка прагне змінити свій об'єктний статус в управлінні молодіжною політикою на суб'єктний.

Дійсно, міжвідомча і міжсекторальна взаємодія між різними міністерствами у контексті розвитку інституціонального забезпечення формування і реалізації державної молодіжної політики залишається важливим фактором для здійснення координованих дій щодо досягнення очікуваних результатів у найкоротші тер-

міни. Оскільки молодіжна політика охоплює різні аспекти життя молоді (освіта та зайнятість, здоров'я, спорт, участь у життєдіяльності суспільства тощо), органи публічного управління, органи місцевого самоврядування, інші стейкхолдери, дотичні до формування і реалізації певних аспектів молодіжної політики, мають не просто встановити взаємодію, щоб уникнути дублювання функцій, чи, навпаки, функціональних прогалів, а побудувати комунікаційну мережу взаємодії. Таким чином має бути побудована мережа усталених міжсекторальних і міжвідомчих зав'язків, які стануть головною концептуальною перевагою сучасного інституційного забезпечення державної молодіжної політики.

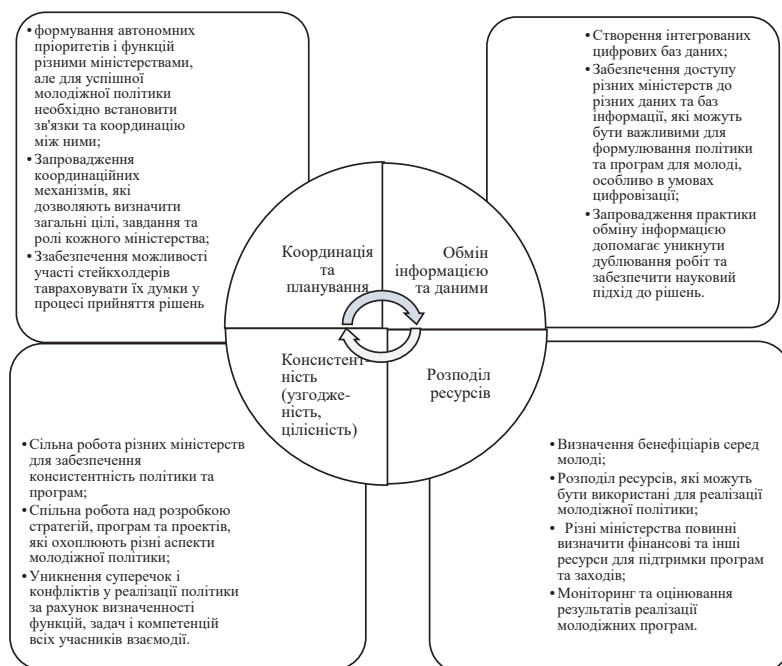
Вважаємо, що для забезпечення успішної міжвідомчої взаємодії міністерствам як центральним органам виконавчої влади слід зосередити свою діяльність щодо реалізації молодіжної політики (у межах своїх задач і компетенцій) на таких ключових напрямках, як: координація та планування; обмін інформацією та даними; консистентність (узгодженість, цілісність); розподіл ресурсів (рис. 1).

На основі досліджуваних вище пріоритетів та особливостей європейського інституційного забезпечення формування і реалізації молодіжної політики, а також ураховуючи роль, ключові напрями та зміст міжвідомчої взаємодії щодо реалізації молодіжної політики центральними

органами виконавчої влади, нами побудовано відповідну концептуальну модель, яка розглядає інституціональне забезпечення формування і реалізації державної молодіжної політики як систему, презентує її основні системоутворюючі компоненти (складники) та обґрунтовує доцільність їх включення у контекст (табл. 1).

Отже, до основних системоутворюючих компонентів концептуальної моделі інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики віднесено: мережу усталених міжсекторальних і міжвідомчих зав'язків, уніфіковані і спеціалізовані правові інструменти, управлінські мультикомпонентні моделі, інноваційні підходи щодо побудови взаємозв'язків, технології взаємодії і стійких комунікацій, інструменти і методики забезпечення відкритості і участі, програми ціннісно-орієнтованої освіти, моніторинг та оцінювання реальних потреб і можливостей, інфраструктуру сприяння емпверменту, саморозвитку молоді.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Вважаємо, що обґрунтована нами концептуальна модель інституціонального забезпечення формування та реалізації молодіжної політики носить описувальний характер і базується на правових, інтелектуальних, творчих, комунікативних, стратегічних та інших аспектах формування та реалізації державної молодіжної політики, на розумінні потреб, цінностей та інтер-

Рис. 1. Напрями та зміст міжвідомчої взаємодії щодо реалізації молодіжної політики центральними органами виконавчої влади

Основні системоутворюючі компоненти концептуальні моделі інституціонального забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики

Системоутворюючі компоненти (складники)	Обґрунтування доцільності включення
Мережа усталених між-секторальних і міжвідомчих зв'язків	Формування усталеної комунікаційної мережі взаємодії між державними інститутами різних галузей, які є дотичними до молодіжної політики, задля уникнення дублювання функцій та функціональних прогалів
Нормативно-правове та методичне забезпечення процесів інституціоналізації	Формування системного, уніфікованого за формою нормативно-правового і методично-рекомендаційного забезпечення, яке є специфічним для різних галузей, і, водночас, дозволяє досягати спільних цілей і завдань щодо реалізації молодіжної політики
Галузеві мультикомпонентні моделі	Здійснення управлінської діяльності щодо інституціоналізації процесів формування та реалізації державної молодіжної політики на основі галузевих мультикомпонентних моделей, які містять сукупність автономних функціональних модулів, інші складові для забезпечення дієвості й результативності
Побудова взаємозв'язків з молоддю на інноваційній основі	Розроблення інноваційних підходів для залучення молоді до політичного процесу. Нові ідеї, технології, інструменти, методики та способи комунікації можуть зробити політику більш привабливою для молоді, створюючи зв'язок між їхніми потребами та політичними рішеннями
Технології підтримки взаємодії і стійких комунікацій	Просування технологій підтримки (з боку державних інститутів і органів місцевого самоврядування) співпраці між молодіжними організаціями (зокрема, молодіжними радами), державними інститутами, дотичними до молодіжної політики, громадським сектором. Такий підхід сприяє обміну досвідом, розвитку спільних ініціатив та ефективній реалізації молодіжних проєктів
Інструменти і методики забезпечення відкритості і участі	Поширення інструментів і методик щодо забезпечення активізації участі молоді у прийнятті публічноуправлінських рішень. Створення механізмів, які дозволяють молоді висловлювати свої думки, ділитися ідеями та брати участь у дебатах, може зробити політичний процес більш представницьким та відкритим
Ціннісно-орієнтована освіта та інформування молоді, формування її громадянської позиції	Підвищення рівня освіти (з акцентом на ціннісно-орієнтовану освіту і патріотичне виховання) щодо політики та формування свідомості демократичного суспільства серед молоді а також інформування молоді про різні аспекти політики, їх права та можливості допомагає створити активну та критично мислячу громадянську позицію у молоді
Моніторинг та оцінювання реальних потреб і можливостей молоді	Запровадження системи моніторингу та оцінювання реальних потреб і викликів, з якими стикаються молоді люди, дозволить підвищити ефективність реалізації національної, регіональних і місцевих стратегій та проєктів у молодіжній сфері, і буде сприяти формуванню превенцій молоді щодо розвитку своїх можливостей. Це дозволить розробити системну молодіжну політику, зорієнтовану саме на розкриття цих можливостей, забезпечити підтримку та успішність її реалізації
Інфраструктура сприяння емпowerменту, саморозвитку молоді	Створення умов (інфраструктури сприяння) для розвитку творчих, креативних, професійних навичок та лідерських якостей серед молоді. Це дозволяє молоді відчувати себе активними учасниками політичного життя та сприяє їхньому особистому й професійному зростанню

есів молоді, а також на здатності впроваджувати інноваційні, гнучкі та адаптивні підходи для залучення молоді до суспільно-політичних процесів, що дозволить сформувати й реалізувати ефективну й результативну державну молодіжну політику та її інституціональне забезпечення.

Перспективою наших подальших досліджень є розроблення організаційно-функціональної та інтегральної моделей інституціонального забезпечення процесів формування та реалізації державної молодіжної політики, зокрема, на місцевому рівні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Біла Д. О. Визначення ролі молоді у суспільстві в умовах політичної невизначеності та особливості формування державної молодіжної політики. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2021. № 3. С. 4–70. <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/83/77>.
2. Recommendation CM/Rec (2015)3 of the Committee of Ministers on access of youngpeople from disadvantaged neighbourhoods to social rights. Council of Europe. 2015. 30 p. URL: <https://rm.coe.int/168066671e>.

3. Рекомендація CM/Rec(2017)4 Комітету міністрів Ради Європи державам членам про молодіжну роботу: ухвалена Комітетом Міністрів на 1282-му засіданні заступників міністрів 22 березня 2017 року. Страсбург, Рада Європи. 2017. 37 с. URL: <https://rm.coe.int/recommendation-cmrec-2017-4-ukr/16808e4d93>.
4. Європейська хартія місцевого самоврядування. Рада Європи: Хартія, Міжнародний документ від 15.10.1985. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036.
5. Переглянута Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті. Council of Europe, July 2015. Printed at the Council of Europe. С. 37. URL: <https://is.gd/Wa5x7u>.

REFERENCES:

1. Bila, D.O. (2021). Vyznachennia roli molodi u suspilstvi v umovakh politychnoi nevyznachenosti ta osoblyvosti formuvannia derzhavnoi molodizhnoi polityky [Determination of the role of youth in society in conditions of political uncertainty and peculiarities of the formation of state youth policy]. *Dniprovskiyi naukovyi chasopys publichnoho upravlinnia, psykholohii, prava – Dnipro scientific journal of public administration, psychology, law*, 3, 4–70. Retrieved from: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/83/77> [in Ukrainian].
2. Recommendation CM/Rec (2015)3 of the Committee of Ministers on access of youngpeople from disadvantaged neighbourhoods to social rights. Council of Europe. 2015. 30 p. Retrieved from: <https://rm.coe.int/168066671e> [in English].
3. Rekomendatsiia CM/Rec(2017)4 Komitetu ministriv Rady Yevropy derzhavam chlenam pro molodizhnu robotu: ukhvalena Komitetom Ministriv na 1282-mu zasidanni zastupnykiv ministriv 22 bereznia 2017 roku. Strasburh, Rada Yevropy. 2017. 37 s [Recommendation CM/Rec(2017)4 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states on youth work: adopted by the Committee of Ministers at the 1282nd meeting of deputy ministers on March 22, 2017. Strasbourg, Council of Europe. 2017. 37 p.]. Retrieved from: <https://rm.coe.int/recommendation-cmrec-2017-4-ukr/16808e4d93> [in Ukrainian].
4. Yevropeiska khartiia mistsevoho samovriaduvannia. Rada Yevropy: Khartiia, Mizhnarodnyi dokument vid 15.10.1985 [European charter of local self-government. Council of Europe: Charter, International document dated 15.10.1985]. Retrieved from: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036 [in Ukrainian].
5. Perehliana Yevropeiska khartiia pro uchast molodi v mistsevomu ta rehionalnomu zhytti. Council of Europe, July 2015. Printed at the Council of Europe. S. 37 [Revised European Charter on Youth Participation in Local and Regional Life. Council of Europe, July 2015. Printed at the Council of Europe. P. 3]. Retrieved from: <https://is.gd/Wa5x7u> [in Ukrainian].